

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Tézisfüzet

Kiss-Kozma Georgina

2021

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Politikaelméleti Doktori Iskola
Doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Mezei Balázs, DSC

A CSELEKVŐ ERDÉLYI MAGYAR IFJÚSÁG

**Az erdélyi magyar ifjúsági szervezetek intézményesülése a
kisebbségi nemzetépítés aspektusából**

Kiss-Kozma Georgina

Témavezető: Dr. Kántor Zoltán

2021

1. A kutatás előzményei, problémafelvetés

A disszertációmban az erdélyi magyar ifjúsági szervezetek intézményesülésének vizsgálatára vállalkozom. Az erdélyi magyarság történetében a legfontosabb rendszerváltozás az 1918-as impériumváltás volt, amely tektonikus változásokat eredményezett. A következő – az 1944-es és az 1989-es – rendszerváltozások a korábbi paradigma keretén belül maradtak, ugyanakkor jelentősen befolyásolták az önszerveződési és megnyilvánulási kereteket, lehetőségeket. Az 1989-es események tehát természetes kiindulópontját jelentik az erdélyi magyar közélet újjáéledésének, a rendszerváltozás ugyanis új helyzetet teremtett. A kétpólusú világrend megszűnését követően az új politikai és jogi környezet kedvezően hatott az erdélyi magyar kisebbség önszerveződésére, amelynek következtében gombamód alakultak meg az új szervezetek, s alakultak újjá a régiek. Az 1989-es román fordulatot követően, a civil társadalom újjáéledése során az ifjúság a demokratizálódás folyamatában részt vevő legdinamikusabb tényező volt. 1989 felfokozott hangulatában az erdélyi településeken egyszerre, s egymással párhuzamosan kezdtek megalakulni a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) helyi szervezetei és az ifjúsági szervezetek, többnyire Magyar Demokrata Ifjak Szövetsége (MADISZ) néven. Ennek ellenére az erdélyi magyar ifjúsági szervezetek vizsgálata nem tartozik az erdélyi magyar társadalmat tárgyának megtevő vizsgálatok legnépszerűbb témái közé.

Az erdélyi magyar ifjúságnak több szempontból is sajátosság jellemzői vannak, s vizsgálatakor legalább két dimenzió figyelembevételére van szükség, ugyanis az ifjúsági dimenzió mellett a nemzeti dimenzió is kulcsfontosságú. A kutatás során az első, és talán legmeghatározóbb kérdés, hogy vajon mely tudományterület felől közelítem meg a kérdést, s hogy vajon létezik-e olyan elméleti keret, amelyben e két tényezőt egyforma súllyal lehet tanulmányozni, vagy pedig ki kell választani az egyiket, s az elemzés fő szempontjait ennek alapján meghatározni? Szintén kulcsfontosságú döntésnek bizonyul az elemzési egység meghatározása is: az erdélyi magyar ifjúsági szervezetek vagy azok intézményesülése kerüljön a középpontba? Az előbbi esetén az elemzési egység mindhárom tényezőjét ki lehet emelni: ha az 'ifjúsági' tényezőre koncentrálnunk, akkor valamely ifjúságszociológiai megközelítést alkalmazhatunk, ha a 'magyar' tényezőt emeljük ki, akkor valamely nacionalizmus-elméleti megközelítés tűnik relevánsnak, illetve amennyiben a szervezetekre szeretnénk fókuszálni, akkor pedig a szervezetszociológia területéről származó elméletekkel operálhatunk. Az intézményesülés vizsgálatának esetén viszont nem tekinthetünk el az erdélyi magyarság történetiségétől, s egyfajta társadalomtörténeti sajátossággal kell számolnunk: a legfontosabb töréspontokon (1918-as, 1944-es és 1989-es rendszerváltoztatás) az erdélyi magyarság nemzeti alapon szervezte meg önmagát. Ennek következtében az erdélyi magyarság önszerveződési kísérleteit nemzeti alapon történő intézményesülésként értelmezhetjük, amely folyamat valamely nacionalizmus-elméleti kereten belül válik vizsgálhatóvá.

2. Követett módszertan

A disszertáció első szakaszában megvizsgálom három tudományterület – ifjúságszociológia, nacionalizmuskutatás, szervezetszociológia – legfontosabb kérdéseit, elméleti megközelítéseit arra keresve a választ, hogy vajon mely diszciplína, és mely elméletek azok, amelyek megfelelő teoretikus keretet biztosíthatnának az erdélyi magyar ifjúsági szervezetek intézményesülésének vizsgálatához.

A szakirodalom áttekintését követően arra a megállapításra jutottam, hogy nincs olyan integratív elméleti megközelítés, amely egyenlő súllyal vizsgálná az ifjúsági és a nemzeti tényezőt, s végül arra a döntésre jutottam, hogy az intézményesülést helyezem a kutatás középpontjába, s ezért a nacionalizmus tudományterületéről választott sajátos perspektíva, a kisebbségi nemzetépítés az a módszertani alapállás, a kutatásom kiindulópontja, amely meghatározza a kutatás menetét. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy az „ifjúsági” és a „szervezeti” tényező ne jelenne meg a vizsgálat során, de a kutatási kérdések nem ezekre vonatkoznak.

A második szakaszban rátértem az erdélyi magyar ifjúsági szervezetek intézményesülésének vizsgálatára. Előbb történeti megközelítésben tekintetem át az erdélyi magyarság történetének legfontosabb korszakalkotó töréspontjait, s ezen belül pedig a fókusz az egyes korszakok ifjúsági aspektusára igyekeztem helyezni, különösen a két világháború között megjelenő, a belső nyilvánosság szempontjából domináns két magyar ifjúsági értelmiségi kör – Erdélyi

Fiatalok és a Hitel köre – bemutatására, s a köztük lévő különbségekre. A korszakok bemutatását alapvetően másodlagos források felhasználásával végeztem, ahol lehetséges, korabeli sajtóanyagokra támaszkodva. Ezt követően a magyarországi nemzetpolitika 1989 utáni változásait ismertettem, majd a kitekintés után kísérletet tettem az erdélyi magyar ifjúsági szervezetek 1989-es romániai forradalmat követő intézményesülésének időbeli tagolására.

Azokra a kérdésekre próbáltam választ adni, hogy a legfontosabbnak tartott vonatkozásokban milyen álláspontok fogalmazódtak meg, a legfontosabb töréspontokon belül milyen pozíciók és stratégiák jelentek meg. A törésvonalak vizsgálatakor fontos tudatosítani, hogy nem az egész közösségen belüli választóvonalakról, hanem mindenekelőtt a politikai és ifjúsági elit közötti konfliktusokról van szó. Az erdélyi magyar ifjúság intézményesülésének periodizációja során kitértem a korszakokat lezáró változások vizsgálatára is, s a célom nem pusztán az események kronologikus leírására vonatkozott, hanem a változások mögötti háttéranyagok értelmezésére is. A fordulópontok gyakran valamely konfliktushoz kapcsolódnak, s a fejezetben az ezek mentén kialakuló álláspontok, pozíciók és stratégiák bemutatására is vállalkoztam.

A harmadik, s egyben utolsó szakaszban a kolozsvári tanulmányutam során megszerzett tapasztalataimat ismertettem, valamint a megismert új típusú, nem hagyományos ifjúsági civil kezdeményezéseket mutattam be.

3. Következtetések, új eredmények

Míg az elméleti kérdésekkel foglalkozó szakaszban a nemzeti kisebbségi ifjúság elméleti, fogalmi megközelítéseiről értekeztem, az erdélyi magyar ifjúsági szervezetek intézményesülésének periodizációjával foglalkozó szakaszban további két jelenséget jártam körbe: egyrészt a politikai és ifjúsági eliten belüli és közötti lehetséges törésvonalak felvázolására törekedtem, valamint a vizsgált időszak alatt az erdélyi magyar ifjúsági közéletben felmerült vitás kérdések ismertetésére is vállalkoztam.

Az alakulási korszak (1989–1990) a tömegmozgalmak kialakulásának időszaka, a kezdeti lendület több ezer fős tagsággal rendelkező szervezetek megalapításához és nagy tömegeket vonzó rendezvények megszervezéséhez vezetett. A fő viszonyrendszert az alulról építkező erdélyi magyar ifjúsági szervezetek extenzív növekedésének időszaka jelentette, amikor is a fiatalok az idősebb generációval szorosan együttműködve, de önállóságuk megőrzése mellett tevékenykedtek. Az ifjúsági szervezetek szinte azonnal kapcsolatba léptek egymással, amely több országos találkozó megszervezéséhez, s az első ernyőszervezetek kialakulásához vezetett. Az ifjúság nemzeti alapon szervezte meg önmagát, s nem pusztán generációs ügyekkel foglalkoztak, hanem a kezdetektől részt vállaltak az egész erdélyi magyarságot érintő kérdések kezelésében is (például a kisebbségi jogok kiharcolásában).

A hőskorszak (1990–1995) leginkább a „minden lehet” izgató állapotával írható le. A periódust meghatározó fő mozzanat az egyik legdominánsabb ifjúsági tömörülés, a Magyar Ifjúsági Szervezetek Szövetsége (MISZSZ) beilleszkedése volt az RMDSZ struktúrába, amellyel egyúttal a magyar ifjúsági elit a kisebbségi politikai életbe is integrálódott. A fő törésvonal a politizáló és a politikától távolságot tartó társadalomszervező ifjúsági elit között alakult ki.

A paktum-politika (1995–2001) korszakát meghatározó fő viszonyrendszert az ifjúsági szférát reprezentáló pillérek (egyetemistákat, középiskolásokat, diákokat, vallásos fiatalokat, cserkészeket, stb. képviselő szövetségek) közötti megállapodások jelentették, amelyek legfontosabb hívószava az egységes érdekképviselő kialakítása volt. A másik fontos együttműködés az RMDSZ és a már egységes fellépésre törekvő ifjúsági gyűjtőszervezet, a Magyar Ifjúsági Tanács (MIT) között alakult ki. A periódus legfontosabb vitái az RMDSZ-hez kötődtek.

Az erdélyi magyar ifjúsági szervezeti szféra fragmentálódásának korszakát (2001 után) meghatározó fő alapkonfliktust továbbra is az RMDSZ-hez való viszonyulás jelentette. A kisebbségi eliten belül létrejött, s a 2000-es évek elejére intézményesült egyik legfontosabb törésvonalat az RMDSZ központi vezetősége és a belső ellenzéke közötti ellentét határozta meg. A regionális, katolikus-protestáns ellentét kevésbé volt jelentős, a generációs ellentét is meggyengült, ugyanakkor a főként „radikális-mérsékelt” ellentétet generáló konfliktusnak volt strukturáló ereje. A

„mérsékelt” oldal – amelyhez az RMDSZ vezetősége is tartozott – főként az erdélyi magyarok román társadalomba történő integrációját helyezte előtérbe, ezzel szemben az RMDSZ ellenzéke – a „radikálisok” – az erdélyi magyarság, mint önálló társadalom integrációját szorgalmazta. Ez a véleménykülönbség az erdélyi magyar ifjúsági szervezeti szférán belül is leképeződött, s egyfajta fragmentált politikai ifjúsági kultúrát hozott létre, amelyet a konfliktusok és az egymást gyakran kölcsönösen kizáró célok jellemeztek. Az autonomista politikai gondolkodású belső ellenzék, valamint a „radikálisok” oldalán elhelyezkedő MIT egyes tagszervezetei egyre inkább eltávolodtak az RMDSZ vezetésétől, s mindezen feszültségek végül a MIT RMDSZ országos struktúráiból történő önkéntes kilépéséhez vezettek. A MIT úgy gondolta, hogy kiválásuk az RMDSZ legitimitását gyengíti, hiszen az ifjúság távozásával az RMDSZ megszűnik az erdélyi magyar nemzeti közösség átfogó képviselőjének lenni.

Az RMDSZ kezdetben az ifjúságpolitikai kompetenciát átengedte az ifjúsági önszerveződések számára (először a MISZSZ és OMDSZ, majd a MIT jelent meg legfontosabb partnerként), s a legfontosabb ifjúságpolitikai döntése a tőle kvázi függetlenül szerveződő és működő ifjúsági szerveződések tömörítő ernyőszervezetekkel való kapcsolatának intézményesítése volt: ennek leglényegesebb eleme, hogy a Szövetség döntési struktúrájában helyet biztosított az ifjúsági szervezetek számára. A 2000-es évekre fokozódott az RMDSZ és a MIT közötti feszültség, s nemcsak a fiatalok, hanem az RMDSZ számára is tarthatatlanná vált a helyzet.

Az RMDSZ ekkor kezdett el ifjúságpolitikai kérdésekkel érdemben foglalkozni, amelynek első és legfontosabb állomása a Szövetséggel együttműködni szándékozó ifjúsági szerveződések tömörítő ifjúsági ernyőszervezet (Magyar Ifjúsági Értekezlet) létrehozásának elősegítése volt. Ezzel a lépéssel a MIÉRT egyúttal betöltötte a MIT távozásával keletkező legitimációs vákuumot.

A hőkorszakot követően tehát az erdélyi magyar ifjúsági szervezeti szféra pluralizálódott, és párhuzamosan az RMDSZ pártosodásával az egyik legalapvetőbb törésvonal az RMDSZ-hez való viszony lett, amely politikai, majd szervezeti tagoltságot formáló strukturális tényezővé vált. A MIT és az RMDSZ közötti konfliktus eskalálódásával párhuzamosan létrejött egy új ifjúsági struktúra, a MIÉRT, s ezzel az ifjúsági szervezeti szféra intézményesülésének egy korszaka zárult le. Míg az 1995–2001 közötti időszak hívószava az egységes érdekképviselő volt, az ifjúsági szervezeti szféra fragmentációját követően szervezetileg is elkülönültek az RMDSZ-közeli ideológiát képviselő, azzal együttműködő ifjúsági szervezetek és az RMDSZ-től távolodó, ellenzéki szerepet betöltő ifjúsági szervezetek.

4. A témában végzett tudományos tevékenység

Kiss-Kozma Georgina: Színes kisebbség, mozgalmas ifjúság: (Papp. Z. Attila (szerk.): Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok – A GeneZYs 2015 kutatás eredményei.) *Kisebbségi Szemle*, 2018. 3 (1). 67 – 81.

Kiss-Kozma Georgina: Ifjúsági Évkönyv – Erdélyi fiatalokról: (Bodó Barna (szerk.) Erdélyi Magyar Civil Évkönyv 2016-2017 – A Mi fiataljaink.) *Kisebbségi Szemle*, 2018. 3 (3). 119 – 127.

Kiss-Kozma Georgina: Pillanatkép a magyar ifjúságról: (Az ifjúság kutatássorozat legfrissebb hulláma – Székely Levente (szerk.): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Magyar Ifjúság Kutatás 2016.) *Kisebbségi Szemle*, 2019. 4 (1). 93 – 105.

Kiss-Kozma Georgina (2019): A romániai magyar ifjúsági szervezetek intézményesülése a rendszerváltást követően – Politológus doktoranduszok V. konferenciája – BCE Politikatudományi Doktori Iskola, Budapest, konferenciaelőadás.

Kiss-Kozma Georgina: Egy új perspektíva a romániai magyar ifjúsági szervezetek intézményesülésének vizsgálatához. *Pro Minoritate*, 2021, tavasz. 77 – 104.

Kiss-Kozma Georgina: Kísérlet a romániai magyar ifjúsági szervezetek intézményesülésének periodizációjára. *Kisebbségi Szemle*, 2021. 6 (1). 27 – 48.